

DOI: 10.33766/2786-9156.105.297-317

УДК: 343.982.3

Коваленко В. В., кандидат юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань поліцейської діяльності Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький, Україна)

e-mail: kvvkrimludv@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5310-2092>

СТАН ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВО-СЛІДЧОЇ ПРАКТИКИ)

Стаття присвячена дослідженню стану використання можливостей судових експертиз під час розслідування колабораційної діяльності.

За результатами вивчення 150 вироків національних судів, постановлених у 2022–2023 роках у кримінальних справах за фактами діянь, передбачених ст. 111-1 КК України, встановлено, що судові експертизи призначалися у 118 випадках (78,7 %). У 32 випадках (21,3 %) судові експертизи, вірогідно, не призначалися. У 10 провадженнях було проведено по 2 судові експертизи, ще у 2 провадженнях – по 3. У трьох (2 %) досліджених випадках суди брали до уваги висновки спеціаліста (під час судового розгляду щодо кримінальних проступків, передбачених ч. 1 ст.111-1 КК України).

На підставі проведеного емпіричного дослідження встановлено, що типовими судовими експертизами, які призначаються під час розслідування колабораційної діяльності є судова семантико-текстуальна – у 41 кримінальному провадженні (27,3 % випадків), судова почеркознавча у 34 кримінальних провадженнях (22,7 % випадків), судова портретна – у 26 кримінальних провадженнях (17,3 % випадків), судова експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів – у 18 кримінальних провадженнях (12 % випадків), судова експертиза відео-, звукозапису – у трьох кримінальних провадженнях (2 % випадків), судова фототехнічна – у двох кримінальних провадженнях (1,3 % випадків), транспортно-товарознавча – у двох кримінальних провадженнях (1,3 % випадків), судова психологічна – у двох кримінальних провадженнях (1,3 % випадків), судова психіатрична – в одному кримінальному провадженні (0,7 % випадків).

Наголошено, що в окремих випадках, залежно від обставин конкретного кримінального провадження під час розслідування проявів колабораційної діяльності, можуть призначатися й інші види судових експертиз, зокрема судова технічна експертиза документів, судова авторознавча та судова товарознавча експертиза. Ситуативно можуть призначатися також деякі інші судові експертизи (дактилоскопічна, трасологічна, молекулярно-генетична тощо).

Сформульовано типові переліки питань, які мають ставитися перед експертами, а також наведено рекомендації щодо підготовки матеріалів для їх направлення в розпорядження експерта.

Зазначено, що слідчому (дознавачеві) при підготовці об'єктів експертизи та зразків для порівняльного дослідження, формулюванні питань експертові, визначенні експертних установ чи експертів, які можуть провести ту чи іншу експертизу, доцільно скористатися допомогою відповідного спеціаліста.

Ключові слова: колабораційна діяльність, досудове розслідування, кримінальне провадження, судова експертиза, зразки для експертизи, експерт, спеціаліст.

Постановка проблеми. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КПК України) є одним із найбільш розповсюджених кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, що вчиняються як на тимчасово окупованих, так і на підконтрольних уряду України територіях. Під час досудового розслідування даного кримінально караного діяння неминуче виникають питання, вирішення яких потребує використання спеціальних знань у формі судової експертизи.

Як показує вивчення 150 вироків національних судів, постановлених у 2022–2023 роках у кримінальних справах за фактами діянь, передбачених ст. 111-1 КК України, судові експертизи призначалися у 118 випадках (78,7 %). У 32 випадках (21,3 %) судові експертизи, вірогідно, не призначалися, оскільки у цих вироків або прямо вказано на відсутність процесуальних витрат на проведення експертиз, або висновки експертів не перелічені серед досліджених судом доказів. Іноді під час досудового розслідування призначалося більше однієї експертизи: у 10 провадженнях було проведено по 2 судові експертизи, ще у 2 провадженнях – по 3. У трьох (2 %) досліджених випадках суди брали до уваги висновки спеціаліста (під час судового розгляду щодо кримінальних проступків, передбачених ч. 1 ст.111-1 КК України).

Результати інтерв'ювання експертів – співробітників експертної служби МВС України – показують, що при підготовці матеріалів та призначенні судових експертиз у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності слідчі (дознавачі) часто припускаються помилок, що в результаті ускладнює встановлення важливих обставин кримінального правопорушення. Зважаючи на викладене, вважаємо, що можливості судових експертиз у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності використовуються не повною мірою, що потребує удосконалення науково обґрунтованих криміналістичних рекомендацій щодо підготовки матеріалів для їх призначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти призначення та проведення судових експертиз у кримінальному судочинстві досліджувалися такими вітчизняними науковцями, як: О. В. Баулін, В. С. Бондар, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, О. І. Жеребко, В. О. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, О. А. Кравченко, В. К. Ли-

сиченко, Н. В. Нестор, О. В. Одерій, І. В. Пиріг, Е. Б. Сімакова-Єфремян, М. Я. Сегай, Р. Л. Степанюк, В. М. Стратонов, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський та ін., якими сформульовано наукові та практичні основи судово-експертної діяльності.

Сучасні можливості окремих видів судових експертиз, а також особливості їх призначення та проведення розглядалися в працях Н. М. Ахтирської [1], О. П. Ващук [2], С. Й. Гонгала [3, с. 162-169], В. О. Гусевої [4, с. 109-122; 5, с. 41-43; 6, с. 256-267], К. М. Ковальова [7, с. 400-409], О. В. Курмана [8], Ю. С. Олефір [9, с. 46-52], Л. В. Свиридова [10], Н. М. Сенченко [11] та інших науковців. Водночас багато аспектів щодо особливостей підготовки матеріалів та призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності ще не знайшли належного висвітлення у спеціальній літературі, що й обумовлює актуальність проведення даного дослідження.

Формування цілей. Метою статті є висвітлення стану використання можливостей судових експертиз у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності й удосконалення адаптованих до сучасних потреб практики криміналістичних рекомендацій щодо підготовки матеріалів для їх призначення.

Виклад основного матеріалу. Результати узагальнення матеріалів судово-слідчої практики¹ (Рис. 1) свідчать, що при розслідуванні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, з метою встановлення значущих для кримінального провадження фактів та обставин, використовувалися можливості таких судових експертиз (Рис. 2).

¹ Емпіричну базу нашого дослідження склали 150 вироків національних судів ухвалених у 2022–2023 роках у кримінальних провадженнях за фактами діянь, передбачених ст. 111-1 КК України. Серед них: 61 (40,7%) за ч. 1 ст. 111-1 КК України; 10 (6,7%) за ч. 2 ст. 111-1 КК України; 9 (6%) за ч. 3 ст. 111-1 КК України; 13 (8,7%) за ч. 4 ст. 111-1 КК України; 22 (14,7%) за ч. 5 ст. 111-1 КК України; 6 (4%) за ч. 6 ст. 111-1 КК України; 29 (19,3%) за ч. 7 ст. 111-1 КК України. До вибірки включені лише ті вироки, у мотивувальних частинах яких наведено досліджені під час судового розгляду докази.

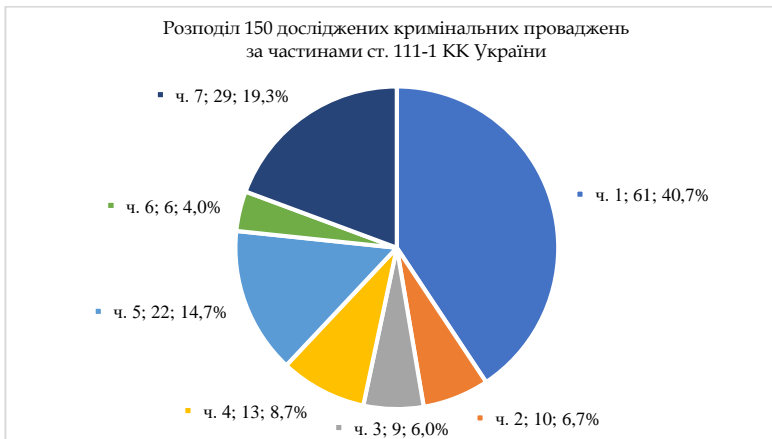

Рис. 1.

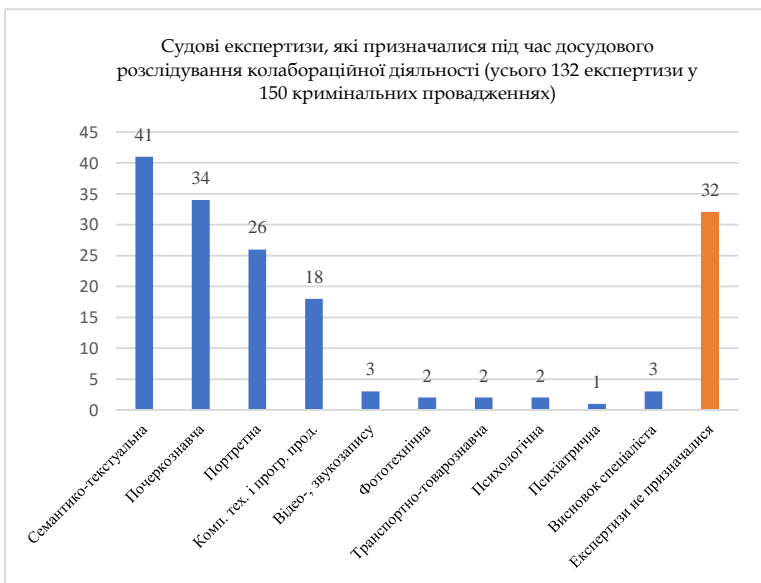

Рис. 2.

Рис. 3

1. Судова семантико-текстуальна експертиза призначалася у 41 кримінальному провадженні (27,3 % випадків). Названий вид досліджень є найбільш типовим для процесу розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111-1 КК України (30 проваджень (73,2 %)), ч. 5 ст. 111-1 КК України (5 проваджень (12,2 %) і ч. 6 ст. 111-1 КК України (6 проваджень (14,6 %)) (Рис. 3).

Вивчення матеріалів судово-слідчої практики показує, що досить часто слідчі (дідзнавачі) у постановках про призначення експертиз визначають дану експертизу як «лінгвістична» [12], або «лінгвістична семантико-текстуальна» [13]. Між іншим,

судова семантико-текстуальна експертиза писемного та усного мовлення, на рівні із судовою авторознавчою експертизою, є підвидами судової лінгвістичної експертизи [14]. Тому у відповідних постановках слід визначати цю експертизу саме як «семантико-текстуальна».

Завданнями судової семантико-текстуальної експертизи у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності є встановлення змісту понять (висловлювань), лексичного значення слів або словосполучень, використаних у наданих на дослідження текстах або усних повідомленнях (за їх текстовими відтвореннями), їх стилістичної забарвленості, смислового навантаження, характеру інформації, що міститься в них (заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України тощо), тобто вирішення питань мовленнєвого характеру, не пов'язаних зі встановленням фактичних даних про автора [15, с. 222].

Об'єктами даної експертизи є мовлення особи (як письмове, так і усне), що міститься на скріншотах дописів у соціальних мережах, в аудіо- та відеозаписах, у стенограмах висловлювань тощо. Так об'єктом дослідження судової семантико-текстуальної експертизи у кримінальному провадженні № 2202204000000220 за фактом кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК, України став допис особи на своїй сторінці на сайті «Однокласники» в мережі Інтернет [16].

Слід зауважити, що висновок експерта, за результатами таких досліджень, є констатацією об'єктивного змісту тексту з позиції спеціальних знань у галузі

семантико-текстуальних експертних досліджень, а не правовою кваліфікацією діяння особи [17, с. 279-280].

На вирішення семантико-текстуальної експертизи у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності можуть бути поставлені такі типові питання: які значення мають слова, словосполучення, фрази, зафіксовані в тексті або повідомленні, промові, що підлягають дослідженню; яким є об'єктивний зміст досліджуваного словосполучення, речення, тексту, групи текстів, повідомлення, промови; чи містяться в тексті, повідомленні, промові висловлювання, виражені у формі закликів до певних дій; якщо так, то до яких саме дій, чи є ці заклики публічними та яка їх форма вираження; чи містяться в тексті, повідомленні, промові лінгвістичні ознаки пропаганди; якщо так, то пропаганди чого саме; чи містяться в тексті, повідомленні, промові висловлювання, виражені у формі спонукання до вчинення певних дій; якщо так, то до яких саме дій [14]. Так вироком Шевченківського районного суду м. Чернівці від 30 жовтня 2023 року у справі № 727/10372/23 за фактом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК України, за результатами проведення судової лінгвістичної (семантико-текстуальної) експертизи встановлено, що в публікації Телеграм-каналу «ІНФОРМАЦІЯ_2 (коментарі групи ІНФОРМАЦІЯ_7)» від учасника каналу «ОСОБА_8» за посиланням ІНФОРМАЦІЯ_4, а саме у відеозаписі інтерв'ю громадянина України ОСОБА_5 міститься висловлювання, що виражено у формі публічного заклик до жителів Херсона прийти на референдум та проголосувати за приєднання Херсона, тимчасово окупованої території (за контекстом та екстралінгвальними факторами), до складу російської федерації [18].

У разі призначення семантико-текстуальної експертизи усного мовлення в розпорядження експерта слід надавати протокол огляду та прослуховування відео-, звукозаписів досліджуваних розмов із текстовим відтворенням їх змісту, оформлений відповідно до чинних процесуальних вимог.

2. Судова почеркознавча експертиза призначається з метою встановлення виконавців рукописних текстів та підписів у документах, вилучених в ході проведення слідчих (розшукових) дій на деокупованих територіях. Проведений нами аналіз практики показав, що дана експертиза призначалася у 34 кримінальних провадженнях (22,7 %). Названий вид досліджень притаманний процесу розслідування практично всіх форм вчинення колабораційної діяльності (Рис. 4): у кримінальних провадженнях щодо діянь, передбачених ч. 1 ст. 111-1 КК України, почеркознавча експертиза була призначена в 1 випадку (2,9 %), за ч. 2 ст. 111-1 КК України – у 4 випадках (11,8 %), за ч. 3 ст. 111-1

Рис. 4

ст. 111-1 КК України – у 4 випадках (11,8 %), за ч. 3 ст. 111-1

КК України – у 5 випадках (14,7 %), за ч. 4 ст. 111-1 КК України – у 9 випадках (26,5 %), за ч. 5 ст. 111-1 КК України – у 5 випадках (14,7 %) та за ч. 7 ст. 111-1 КК України – у 10 випадках (29,4 %).

Документи – потенційні об'єкти судової почеркознавчої експертизи можуть бути вилучені в приміщеннях, так званих, «органів окупаційної влади», у навчальних закладах, у помешканнях осіб, підозрюваних у колабораційній діяльності і т. ін. Предметом дослідження судової почеркознавчої експертизи можуть виступати рукописні записи та підписи в корінцях до «виборчих бюлетенів», у протоколах засідань, так званих, виборчих комісій, договорах, контрактах, заявах, поясненнях, доповідних записках, у різноманітних журналах та відомостях, бухгалтерських документах тощо. Так об'єктами судової почеркознавчої експертизи в кримінальному провадженні № 12022221070000812 за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК України, стали: документ «Заявление ОСОБА_3 «О предоставлении единовременной материальной помощи» на 1 арк. та документ «Трудовой договор, заключенный между Управлением внутренних дел Временной гражданской администрации в Харьковской обл., в лице ОСОБА_6 и гр. ОСОБА_3» на 1 арк. [19]. У кримінальному провадженні № 12022220000000604 за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК України, об'єктами судової почеркознавчої експертизи стали «заявление ОСОБА_5», без дати, за підписом ОСОБА_5, виконане російською мовою на 1 арк.; «Трудовой договор от 23.06.2022», без номера, за підписом «и.о. директора КП «Благоустройство города Изюм» ОСОБА_9» та «работник ОСОБА_5», виконаний російською мовою на 1 арк. [20].

Основним завданням ідентифікаційної почеркознавчої експертизи є встановлення виконавця рукописного тексту та/чи підпису.

На дослідження експертові мають направлятися оригінали документів, що містять виконаний від руки текст або підписи, а також вільні, умовно-вільні й експериментальні зразки почерку та підписів ймовірного виконавця. Результати вивчення судово-слідчої практики показують, що зазвичай у розпорядження експерта надаються лише експериментальні зразки почерку та підпису ймовірного виконавця. Однак, зустрічаються й випадки отримання слідчим вільних зразків, що є вкрай бажаним. Так, як вільні зразки почерку та підпису, для порівняльного дослідження при проведенні судової почеркознавчої експертизи у кримінальному провадженні № 12022220000000595 за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК України, були використані документи, що містилися в особовій справі підозрюваного. Як вільні зразки почерку для експертизи було відібрано заяву, у якій підозрюваний просить допустити його до участі в конкурсі на службу в поліцію на заміщення вакантної посади оперуповноваженого, рукописний текст «Рапорт», рукописну заяву, та рукописні автобіографії, виконані фарбником синього кольору [21].

На вирішення ідентифікаційною почеркознавчою експертизою можуть бути поставлені такі типові питання: чи виконано рукописний текст (рукописні записи) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) певною особою (прізвище, ім'я, по батькові); чи виконані рукописні тексти (рукописні записи) в документі (документах) (назва документа та його реквізити, графа, рядок) однією особою; чи виконано підпис від імені особи (прізвище, ім'я, по батькові особи, від імені якої зазначено підпис) в документі (назва документа та його

реквізити, графа, рядок) тією особою, від імені якої він зазначений, чи іншою особою.

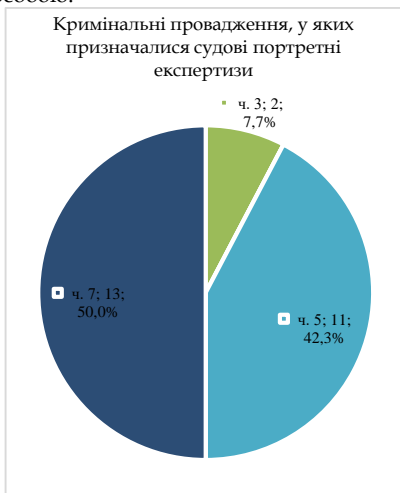

Рис. 5.

3. Досить розповсюдженою у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності також є **судова портретна експертиза**, яка була призначена у 26 кримінальних провадженнях (17,3 % випадків). Указаний вид судово-експертних досліджень є найбільш характерним для процесу розслідування діянь, передбачених ч. 3 ст. 111-1 КК України (2 провадження (7,7 %)), ч. 5 ст. 111-1 КК України (11 проваджень (42,3 %)), ч. 7 ст. 111-1 КК України (13 проваджень (50 %)) (Рис. 5).

Портретна експертиза найчастіше призначається під час розслідування діянь, що були вчинені на тимчасово окупованих територіях, з метою встановлення особи колабо-

раціоніста за ознаками зовнішності.

Об'єктами судової портретної експертизи у кримінальних провадженнях за фактами діянь, передбачених ст. 111-1 КК України, найчастіше є відеозаписи з ворожих інтернет-ресурсів із зображеннями осіб, на яких зафіксована їхня протиправна діяльність, рідше – фотознімки до публікацій, розміщені в мережі Інтернет та в телеграм-каналах. Так у кримінальному провадженні № 2202222000002834 за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК України, об'єктом дослідження при проведенні судової портретної експертизи було зображення особи чоловічої статі, що міститься на першій сторінці посвідчення «Харьковская область Временная гражданская администрация. И.о. полицейского взвода патрульной службы УВД ВГА Харьковской обл. ОСОБА_10» серії «ХА №041», видане 06.07.2022, дійсне до 06.07.2023 [22].

Як порівняльні матеріали, у розпорядження експерта мають бути надані фотознімки чи відеозаписи із зображенням достовірно встановлених осіб. Такі фотознімки можна отримати шляхом витребування відповідних документів від українських органів влади чи місцевого самоврядування. Зазвичай, це є особова картка громадянина з державної міграційної служби. У наведеному вище кримінальному провадженні, як зразки для порівняльного дослідження, у розпорядження експерта було надано зображення особової картки підозрюваного, отримане від Державної міграційної служби України [22]. У разі вилучення в підозрюваного документів на його ім'я, виданих органами влади України (наприклад, паспорта громадянина України), фотокартка з нього також може бути надана експертові для проведення порівняльного дослідження.

Якщо підозрюваного затримано, можуть бути отримані експериментальні зразки його зовнішності (фотознімки чи відеозаписи) в порядку статті 245 КПК України. До участі у проведенні даної процесуальної дії доцільно залучити спеціаліста в галузі судової фотографії та ідентифікації особи за ознаками зовнішності. Слід мати на увазі, що об'єкти судової портретної експертизи мають бути співставними. Тобто, відеозаписи (фотознімки) особи, що встановлюється, й особи, що порівнюється (перевіряється), мають бути отримані з невеликим розривом у часі та в порівняно однакових умовах (вид і характер освітлення, положення голови, оптичні й технічні характеристики фото- та відеоапаратури тощо).

На вирішення судової портретної експертизи, зазвичай, має ставитись питання: одна й та ж сама чи різні особи зображені на представлених на дослідження фотознімках (відеозаписах). Якщо в розпорядження експерта надається відеозапис, то слідчий (дізнавач) у постанові про призначення експертизи має зазначити, з якої по яку хвилину (секунду) на відеозаписі зображена особа, що потребує встановлення.

4. Судова експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів була призначена у 18 кримінальних провадженнях (12 % опрацьованих випадків). Указаний вид досліджень найчастіше призначався у кримінальних провадженнях за фактами діянь, передбачених ч. 1 ст. 111-1 КК України (11 проваджень (61,1 %)), ч. 5 ст. 111-1 КК України (1 провадження (5,6 %)), ч. 6 ст. 111-1 КК України (2 провадження (11,1 %)) та ч. 7 ст. 111-1 КК України (4 провадження (22,2 %)) (Рис. 6).

За допомогою такої експертизи можуть бути встановлені обставини, пов'язані з використанням ймовірним

колаборантом комп'ютерно-технічних засобів, інформації та програмного забезпечення для розміщення в мережі Інтернет дописів щодо публічного заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічних закликів до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України, як на тимчасово окупованих, так і на підконтрольних уряду України територіях тощо.

Рис. 6.

Для дослідження експертам рекомендується направляти носії комп'ютерних даних, які містять чи можуть містити електронні (цифрові) сліди або електронно-обчислювальні пристрої, частинами яких є відповідні носії. Так, наприклад, у кримінальному провадженні № 12022046710000259 за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК України, об'єктами комп'ютерно-технічної експертизи були комп'ютерний системний блок чорного кольору марки «Dell Optiplex 3020», флеш-карта об'ємом пам'яті на 8GB та флеш-карта об'ємом пам'яті 32 GB [23]. У кримінальному провадженні № 2202305000000604 за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК України, об'єктом комп'ютерно-технічної експертизи був мобільний телефон марки «Samsung» моделі «SM-J320H» [24].

На вирішення експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КПК України, залежно від конкретних обставин, можуть бути поставлені такі типові питання: чи міститься на даному носії інформація щодо (зазначити, яка інформація цікавить) та у якому вигляді; чи містить носій досліджуваного комп'ютера інформацію про певні (зазначити, які саме) дії користувача; чи піддавався досліджуваний накопичувач певним процедурам з метою знищення інформації; чи могла бути створена зазначена інформація на цьому комп'ютері чи вона перенесена з іншого носія; яким чином інформація (зазначити, яка саме) перенесена до досліджуваного комп'ютера (носія); яка технологія та хронологія створення електронного документа (зазначити електронний документ та певний зміст); які атрибути (час друку, редагування, створення, видалення тощо) файлів, що містять інформацію щодо (зазначити зміст) [15, с. 221]; чи містяться на наданому на дослідженні (зазначається марка, модель, серійний номер тощо носія) в області, як існуючих так і видалених даних, інформація, ключові слова російською мовою: (на кшталт) «Военная Гражданская администрация», «Управление образования, культуры и спорта...»; чи знаходиться наданий на дослідження мобільний телефон (марка, модель, ІМЕІ, ІМЕІ2, серійний номер) у технічно справному стані; яке інформаційне наповнення наданого на дослідження мобільного телефону (марка, модель, ІМЕІ, ІМЕІ2, серійний номер) (вхідні та вихідні дзвінки (дата, часові мітки, тривалість дзвінка, телефонний номер контакту) тощо.

Іноді на вирішення судової експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів ставлять питання на кшталт: «чи наявні факти листування між користувачем з номером НОМЕР_1 та користувачем додатку електронного листування «Telegram» - «ОСОБА_6» ОСОБА_11 НОМЕР_2? Якщо так, то чи містяться в зазначених діалогах відомості, щодо розташування і переміщення зброї, озброєння, бойових припасів, записи тактико-технічних характеристик військової техніки та озброєння, переміщення або розміщення підрозділів ЗСУ ... та будь-які інші дані, що мають значення для даного кримінального провадження?» [24]. Вважаємо, що друге із наведених питань сформульовано некоректно, адже з'ясування таких обставин не входить до компетенції експерта в галузі комп'ютерної техніки і програмних продуктів.

5. Судова експертиза відео-, звукозапису була призначена в 3 кримінальних провадженнях (2 % досліджених випадків). Серед них: у кримінальних провадженнях за фактами діянь, передбачених ч. 4 ст. 111-1 КК України, у 2 випадках (66,7 %), ч. 5 ст. 111-1 КК України в 1 випадку (33,3 %). На жаль, скорочений виклад судових вироків, у яких було згадано указаний вид експертиз, не дав змоги з'ясувати конкретні обставини, встановлені за їх допомогою.

Між іншим, на наш погляд, у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності така експертиза може призначатися з метою ототожнення особи за голосом та мовленням (тобто за фізичними параметрами голосу). У таких випадках в розпорядження експерта має надаватися отримана з ворожого ресурсу відеофонограма, зафіксована у файлі, збереженому на носіїві (на оптичному диску DVD-R), та зразки голосу та мовлення особи, яка перевіряється (також має бути збережена на носіїві (на оптичному диску DVD-R)). Притому, на вирішення експертизи ставиться питання: однієї і тій самій чи різними особам належить голос і мовлення у фонограмі, зафіксованій у файлі (XXXX) і фонограмі, зафіксованій у файлі (XXXXXXXX).

Для ототожнення осіб за усним мовленням, зафіксованим у фонограмі, експерту надаються фонограми з порівняльними зразками у формі бесіди: діалогу, монологу. Зразки з усним мовленням повинні бути зафіксовані з достатнім рівнем запису, виконані на якісній апаратурі та носіях, які відповідають установленим стандартам, мати мовну співвіднесеність із досліджуваними фонограмами та достатній обсяг (10 хвилин розмови без пауз для кожної особи, чия мова ототожнюється). Експерту також обов'язково надається протокол прослуховування фонограм із роздрукованим текстом розмов [25].

6. Судова фототехнічна експертиза була призначена у 2 кримінальних провадженнях (1,3 % досліджених випадків). По одному разу під час досудового розслідування діянь, передбачених ч. 6 ст. 111-1 КК України (50 %) та ч. 7 ст. 111-1 КК України (50 %). Названа експертиза проводилася з метою встановлення оригінальності фотознімків чи відеозображень, технічних умов та технології їх виготовлення, тобто підтвердження чи спростування інформації про втручання в фото- чи відеозображення.

На вирішення судової фототехнічної експертизи можуть бути поставлені такі питання: чи виготовлено даний знімок із застосуванням фотомонтажу; при якому освітленні (природному або штучному) проводилася зйомка; чи використовувались при виготовленні фотознімка ті чи інші технічні прийоми (ретушування, тонування тощо); які дата і час виготовлення фотознімка та дата і час його редагування [14]. Залежно від вирішуваних завдань у розпорядження експерта надаються фотознімки, відеозображення, а також засоби комп'ютерної техніки, вилучені в особи, яка, вірогідно, внесла зміни в зображення, що перевіряється. Зокрема, даною експертизою можуть досліджуватися майбутні об'єкти судової портретної експертизи (фото чи відеозображення).

7. Судова транспортно-товарознавча експертиза була призначена у 2 кримінальних провадженнях (1,3 % досліджених випадків) – по одному разу під час досудового розслідування діянь, передбачених ч. 4 ст. 111-1 КК України

(50 %) та ч. 5 ст. 111-1 КК України (50 %) з метою визначення ринкової вартості автомобільної, тракторної чи іншої автотранспортної техніки, що передавалася колаборантами незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, незаконним «органам влади», створеним на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційним адміністраціям держави-агресора.

Та у кримінальному провадженні № 12022221100000939 за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України висновком експертів Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру, за результатами судової транспортно-товарознавчої експертизи №СЕ-19/121-23/2739-АВ від 17.02.2023, встановлено, що ринкова вартість колісного транспортного засобу «Белорус - 1221.2», який за матеріалами кримінального провадження був переданий колаборантом представникам незаконних збройних формувань, станом на 18.06.2022 становить 445 198,14 грн. [26].

На дослідження експерту мають надаватися транспортні засоби та документація, щодо їх реєстрації, а також документи, у яких зафіксовані інші вихідні дані, необхідні для вирішення поставленого питання.

Орієнтовний перелік питань, вирішуваних судовою транспортно-товарознавчою експертизою у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності є таким: яка ринкова вартість транспортного засобу (зазначаються його марка, модель і державний реєстраційний номер) на дату оцінки (зазначається дата, на яку визначається його вартість); яка скрапова вартість транспортного засобу (зазначаються марка, модель і державний реєстраційний або ідентифікаційний номер) на дату оцінки (зазначається дата, на яку оцінюється його вартість); чи укомплектовано транспортний засіб відповідно до нормативно-технічної документації підприємства-виробника; якщо ні, то в чому саме полягає неуккомплектованість; яка дата виготовлення даного транспортного засобу [14].

8. У двох з досліджених нами випадків (1,3%) призначалася **судова психологічна експертиза** (у кримінальних провадженнях за фактами вчинення кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК України) (100 %). Однак, у зв'язку з викладенням в ЄДРСР скорочених варіантів судових вироків [див., наприклад, 27], встановити обставини, за яких вона призначалася, не виявилось можливим. На наш погляд, у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, дана експертиза може бути призначена з метою встановлення обставин прийняття підозрюваним рішення про здійснення колабораційної діяльності (зокрема, наявності або відсутності фізичного чи психологічного примусу).

У розпорядження експерта в таких випадках мають бути надані відеозаписи інтерв'ю вірогідного колаборанта представникам «засобів масової інформації» окупаційної влади або країни агресора, долучені до матеріалів кримінального провадження із дотриманням встановлених кримінальних процесуальних вимог. Перед експертом має бути поставлене питання: чи перебувала особа (прізвище, ім'я, по батькові) на момент вчинення протиправних дій в емоційному стані (та у якому саме (сильний страх, пригніченість, розгубленість,

відчай, емоційний стрес, фрустрація тощо)), що суттєво вплинув на її свідомість і поведінку.

9. Судова психіатрична експертиза призначалася в одному із досліджених нами випадків (0,7 %) у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК України (100 %). Так у кримінальному провадженні № 22022150000000779 за фактом вчинення кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст.111-1 КК України, висновком комісійної судової психіатричної експертизи було встановлено, що «підозрювані, у період часу, що відноситься до вчинення кримінального правопорушення, на хронічне психічне захворювання, інший хворобливий стан психіки не страждав, у тимчасовому розладі психічної діяльності не перебував, виявляв клінічні ознаки легкої розумової відсталості з мінімальними поведінковими порушеннями (F70.0 за МКХ-10), ступінь виразності та глибина яких не позбавляли його здатності повною мірою усвідомлювати свої дії та керувати ними; нині підозрюваний на хронічне психічне захворювання, інший хворобливий стан психіки не страждає, виявляє клінічні ознаки легкої розумової відсталості з мінімальними поведінковими порушеннями та елементами установочної поведінки (F70.0 за МКХ-10), ступінь виразності та глибини яких не позбавляють його здатності повною мірою усвідомлювати свої дії та керувати ними; за своїм психічним станом підозрюваний може брати участь у слідчих діях та предстати перед судом; за своїм психічним станом підозрюваний застосування примусових заходів медичного характеру не потребує» [28].

Предметом судової психіатричної експертизи є психічний стан особи у певні юридично значимі проміжки часу [29]. Об'єктами такої експертизи у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності можуть бути підозрювані, обвинувачені особи, щодо яких виникли сумніви у їх психічній повноцінності, матеріали кримінального провадження, медична документація, а також інші документи та інформація стосовно психічного стану особи, якій призначена експертиза [11, с. 252].

На вирішення даної експертизи у кримінальних провадженнях щодо колабораційної діяльності мають ставитися наступні типові питання: чи страждає (П.І.Б.) на момент проведення експертизи на будь-яке на хронічне психічне захворювання, інший хворобливий стан психіки, і чи здатний він за своїм психічним станом повною мірою усвідомлювати свої дії та керувати ними; чи страждає (П.І.Б.) на будь-яке психічне захворювання, інший хворобливий стан психіки (у період часу, до якого відноситься вчинення інкримінованого йому кримінального правопорушення), і чи був він здатний за своїм психічним станом усвідомлювати свої дії та керувати ними; чи потребує (П.І.Б.) за своїм психічним станом застосування примусових заходів медичного характеру, і якщо так, то яких саме; чи може (П.І.Б.) брати участь у слідчих (розшукових) та судових діях.

Слід мати на увазі, що строк проведення амбулаторної судової психіатричної експертизи становить до 30 робочих днів з дати отримання всіх необхідних матеріалів. Залежно від ступеня складності експертизи й обсягу її об'єктів, поданих на дослідження, цей строк може бути продовжено з інформуванням органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта) та за клопо-

танням якого (якої) експерт був залучений. Строк проведення стаціонарної судової психіатричної експертизи становить до двох місяців, якщо коротший строк не встановлено ухвалою слідчого судді або суду [29]. Зважаючи на це, судова психіатрична експертиза має бути призначена невідкладно, коли особа, що здійснює досудове розслідування, матиме у своєму розпорядженні всі необхідні матеріали.

Викладене дає підстави вважати, що у кримінальних провадженнях щодо колабораційної діяльності судові експертизи відіграють суттєву роль у встановленні обставин кримінального правопорушення. Однак на сьогоднішній стан використання їх можливостей видається таким, що потребує покращення.

Крім зазначених вище, на наш погляд, в окремих випадках, залежно від обставин конкретного кримінального провадження під час розслідування проявів колабораційної діяльності можуть призначатися й інші види судових експертиз, зокрема судова **технічна експертиза документів** (для встановлення способу та відносної давності виготовлення документу, способу нанесення відтиску печатки чи штампів тощо); **судова авторознавча експертиза** (для встановлення автора текстів дописів, публічних виступів та ін., що містять публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора і т. ін.); **судова товарознавча експертиза** (з метою встановлення вартості об'єктів, що передавалися колаборантами незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, незаконним «органам влади», створеним на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційним адміністраціям держави-агресора) та, ситуативно, деякі інші судові експертизи (дактилоскопічна, трасологічна, молекулярно-генетична тощо).

Слідчому (дознавачеві) при підготовці об'єктів експертизи та зразків для порівняльного дослідження, формулюванні питань експертові, визначенні експертних установ чи експертів, які можуть провести ту чи іншу експертизу, доцільно скористатися допомогою відповідного спеціаліста.

Попри те, що вітчизняні науковці неодноразово піддавали сумніву життєздатність положень КПК України щодо висновку спеціаліста [30; 31, с. 88; 32, с. 138], у трьох досліджених нами випадках (2 %) суди все ж брали до уваги названі процесуальні джерела доказів при постановленні вироків у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки, передбачені ч. 1 ст. 111-1 КК України. Зауважимо, що питання використання висновків спеціаліста під час розслідування таких кримінальних правопорушень лишається дискусійним та потребує окремого ґрунтовного дослідження.

Висновки. Підводячи підсумки, слід зазначити, що у кримінальних провадженнях щодо колабораційної діяльності судові експертизи відіграють суттєву роль у встановленні обставин кримінального правопорушення. Однак на сьогоднішній стан використання їх можливостей вважаємо таким, що потребує покращення.

Типовими судовими експертизами, що призначаються під час розслідування колабораційної діяльності є судова семантико-текстуальна – у 41 кримінальному провадженні (27,3 % випадків), судова почеркознавча – у 34 кримінальних провадженнях (22,7 % випадків), судова портретна – у 26 кримінальних провадженнях (17,3 % випадків), судова експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів – у 18 кримінальних провадженнях (12 % випадків), судова експертиза відео-, звукозапису – у трьох кримінальних провадженнях (2 % випадків), судова фототехнічна – у двох кримінальних провадженнях (1,3 % випадків), транспортно-товарознавча – у двох кримінальних провадженнях (1,3 % випадків), судова психологічна – у двох кримінальних провадженнях (1,3 % випадків), судова психіатрична – в одному кримінальному провадженні (0,7 % випадків).

У 32 кримінальних провадженнях (21,3 % випадків) експертизи, вірогідно, не призначалися. У трьох (2 %) досліджених випадках суди брали до уваги висновки спеціаліста (у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, передбачених ч. 1 ст. 111-1 КК України).

Також у кримінальних провадженнях, передбачених ст. 111-1 КК України, ситуаційно можуть призначатися судова технічна експертиза документів, судова авторознавча, судова товарознавча та деякі інші судові експертизи (дактилоскопічна, трасологічна, молекулярно-генетична тощо).

Слідчому (дознавачеві) в межах підготовки об'єктів експертизи та зразків для порівняльного дослідження, формулюванні питань експертів, визначенні експертних установ чи експертів, які можуть провести ту чи іншу експертизу, доцільно скористатися допомогою відповідного спеціаліста.

Перспективним напрямом подальших розробок вважаємо дослідження проблем використання висновку спеціаліста під час розслідування кримінальних проступків.

Використані джерела:

1. Ахтирська Н. М. Використання можливостей лінгвістичної експертизи для встановлення ознак провокації. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 516-528. DOI : <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.49>.
2. Вашук О. П. Процес ідентифікації особи у відеозаписі. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 507-515. DOI : <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.48>.
3. Гонгало С. Й. Сучасні можливості судової техніко-криміналістичної експертизи документів та перспективи її розвитку. *Право України*. 2009. № 10. С. 162-169.
4. Гусєва В. О. Проблеми ідентифікації особи за ознаками зовнішності під час розслідування кримінальних правопорушень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 2 (24). С. 109-122. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2021.07>
5. Гусєва В. О. Що до визначення чинників, які негативно позначаються на ідентифікації особи за ознаками зовнішності під час розслідування. *Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики*. Харків, 2022. С. 41-43.
6. Гусєва В. О. Сучасні можливості психологічних експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених проти працівників правоохоронних органів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Вип. 3 (95). С. 256-267. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.95.256-267>.

7. Ковальов К. М. Методика встановлення давності виготовлення документа: національний і міжнародний досвід. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 400-409. DOI : <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.40>.

8. Курман О. В. Судові експертизи у сфері інформаційних технологій: деякі проблеми підготовки та проведення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 4. С. 477-481. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.77>.

9. Олефір Ю. С. Можливості судової товарознавчої експертизи в межах кримінального провадження. *Криміналістичний вісник*. 2019. № 2 (32). С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2019-32-2-46>.

10. Свиридова Л. В. Теоретичні засади судової лінгвістичної експертизи. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 528-542. DOI : <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.50>.

11. Сенченко Н. М. Щодо окремих питань призначення та проведення судово-психіатричної експертизи у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2017. № 5. Ч. 2. С. 249-253.

12. Вирок Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 13 вересня 2022 року у справі № 204/6874/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://revestr.court.gov.ua/Review/106339886>.

13. Вирок Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 07 червня 2023 року у справі № 203/3025/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://revestr.court.gov.ua/Review/111369087>.

14. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>. (дата звернення 05.02.2024).

15. Розслідування колабораційної діяльності : практ. посібник / Є. О. Письменський, С. В. Головін, А. В. Коваленко, В. В. Коваленко. Київ : ВД Дакор, 2023. 260 с.

16. Вирок Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 18 травня 2023 року у справі № 207/2441/23/ Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://revestr.court.gov.ua/Review/110930315>.

17. Криміналістика: криміналістична техніка : навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусєва, В. В. Кікінчук та ін.; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 388 с.

18. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 30 жовтня 2023 року у справі № 727/10372/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://revestr.court.gov.ua/Review/114538569>.

19. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 03 березня 2023 року у справі № 953/406/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://revestr.court.gov.ua/Review/109357213>.

20. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 07 листопада 2023 року у справі № 953/44/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://revestr.court.gov.ua/Review/114714794>.

21. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 14 червня 2023 року у справі № 953/405/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://revestr.court.gov.ua/Review/111521218>.

22. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 06 червня 2023 року у справі № 953/1682/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111340648>.

23. Вирок Центрально-Міського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 18 листопада 2022 року у справі № 216/5053/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107411083>.

24. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 09 грудня 2023 року у справ № 202/12713/23№ 1-кп/202/1069/2023. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115736489>.

25. Експертиза відео-, звукозапису. Основні завдання експертизи відео-, звукозапису та перелік вирішуваних питань. URL : <https://www.hniise.gov.ua/13975-ekspertiza-video-zvukozapisu.html>.

26. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 09 червня 2023 року у справі № 953/1780/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111429532>.

27. Вирок Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 06 листопада 2023 року у справі № 487/3346/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114704852>.

28. Вирок Заводського районного суду м. Миколаєва від 09 червня 2023 року у справі № 487/3346/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111418304>.

29. Про затвердження Порядку проведення судово-психіатричної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.05.2018 р. № 865. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18#Text>. (дата звернення 05.02.2024).

30. Коваленко А. В. Висновок спеціаліста як нове процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні (проблеми та перспективи). *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 18-19 грудня 2020 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. Ч.2. С. 187-190.

31. Бондар В. С. Питання вдосконалення кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики (висновок спеціаліста). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Вип. 4 (96). С. 78-96. DOI : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.96.78-96>

32. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Микитенко О. Б. Висновок спеціаліста в інформаційному забезпеченні кримінального провадження. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2023. Вип. 1 (101). С. 131-141. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.101.131-141>

References:

1. Akhtyrska, N. M. (2021) Vykorystannia mozhlyvostei lnhvistychnoi ekspertyzy dlia vstanovlennia oznak provokatsii. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza - Forensics and court examination, issue 66*, 516-528. DOI : <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.49>. [in Ukrainian].

2. Vashchuk, O. P. (2021) Protseks identyfikatsii osoby u videozapysi. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza - Forensics and court examination, issue 66*, 507-515. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.48>. [in Ukrainian].

3. Honhalo, S. Y. (2009) Suchasni mozhyvosti sudovoi tekhniko-kryminalistychnoi ekspertyzy dokumentiv ta perspektyvy yii rozvytku. *Pravo Ukrainy - Law of Ukraine*, 10, 162-169. [in Ukrainian].

4. Husieva, V. (2021) Problemy identyfikatsii osoby za oznakamy zovnishnosti pid chas rozsliduvannya kryminalnykh pravoporushen. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky - Theory and practice of forensic examination and criminology*, issue 2 (24), 109-122. DOI : <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2021.07>. [in Ukrainian].

5. Husieva, V. O. (2022) Shchodo vyznachennia chynnykyv, yaki nehatyvnno poznachaiutsia na identyfikatsii osoby za oznakamy zovnishnosti pid chas rozsliduvannya. *Teoretychni ta prykladni problemy sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*, 41-43. Kharkiv. [in Ukrainian].

6. Husieva, V. O. (2021) Suchasni mozhyvosti psykhologichnykh ekspertyz pid chas rozsliduvannya kryminalnykh pravoporushen, vchynenykh proty pratsivnykyv pravookhoronnykh orhaniv. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka - Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, issue 3 (95), 256-267. DOI : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.95.256-267>. [in Ukrainian].

7. Kovalov, K. M. (2023) Metodyka vstanovlennia davnosti vyhotovlennia dokumenta: natsionalnyi i mizhnarodnyi dosvid. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza - Forensics and forensic examination*, issue 68, 400-409. DOI : <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.40>. [in Ukrainian].

8. Kurman, O. V. (2023) Sudovi ekspertyzy u sferi informatsiinykh tekhnolohii: deiaki problemy pidgotovky ta provedennia. *Elektronne naukove vydannia «Analitychno-porionialne pravoznavstvo» - Electronic scientific publication "Analytical and comparative jurisprudence"*, 4, 477-481. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.77>. [in Ukrainian].

9. Olefir, Yu. S. (2019) Mozhyvosti sudovoi tovaroznavchoi ekspertyzy v mezhakh kryminalnoho provadzhenia. *Kryminalistychnyi visnyk - Forensic Herald*, 2 (32), 46-52. DOI : <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2019-32-2-46>. [in Ukrainian].

10. Svyrydova, L. V. (2021) Teoretychni zasady sudovoi lnhvistychnoi ekspertyzy. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza - Forensics and court examination*, issue 66, 528-542. DOI : <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.50>. [in Ukrainian].

11. Senchenko, N. M. (2017) Shchodo okremykh pytan pryznachennia ta provedennia sudovo-psykhiatrychnoi ekspertyzy u kryminalnomu provadzheni. *Pravo i suspilstvo - Law and society*, 5, part. 2, 249-253. [in Ukrainian].

12. Vyrok Krasnohvardiiskoho raionnoho sudu m. Dnipropetrovska vid 13 veresnia 2022 roku u spravi № 204/6874/22. (2022) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106339886/>. [in Ukrainian].

13. Vyrok Kirovskoho raionnoho sudu m. Dnipropetrovska vid 07 chervnia 2023 roku u spravi № 203/3025/23/. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111369087>. [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennia Instruksii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidgotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen: nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 08.10.1998 r. № 53/5. (1998) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>. [in Ukrainian].

15. Rozsliduvannia kolaboratsiinoi diialnosti : prakt. Posibnyk (2023) / Ye. O. Pysmenskyi, S. V. Holovkin, A. V. Kovalenko, V. V. Kovalenko (Eds.). Kyiv : VD Dakor. [in Ukrainian].

16. Vyroky Bahliiskoho raionnoho sudu m. Dniprodzerzhynska Dnipropetrovskoi oblasti vid 18 travnia 2023 roku u spravi № 207/2441/23. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110930315>. [in Ukrainian].

17. Kryminalistyka: kryminalistychna tekhnika : navch. posib. (2023) / R. L. Stepaniuk, V. O. Husieva, V. V. Kikinchuk (Eds.) et al.; MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv : KhNUVS. [in Ukrainian].

18. Vyroky Shevchenkiskoho raionnoho sudu m. Chernivtsi vid 30 zhovtnia 2023 roku u spravi № 727/10372/23. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114538569>. [in Ukrainian].

19. Vyroky Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 03 bereznia 2023 r. u spravi № 953/406/23. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109357213>[in Ukrainian].

20. Vyroky Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 07 lystopada 2023 r. u spravi № 953/44/23. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114714794>[in Ukrainian].

21. Vyroky Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 14 chervnia 2023 r. u spravi № 953/405/23. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111521218>[in Ukrainian].

22. Vyroky Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 06 chervnia 2023 r. u spravi № 953/1682/23. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111340648>[in Ukrainian].

23. Vyroky Tsentralno-Miskoho raionnoho sudu mista Kryvoho Rohu Dnipropetrovskoi oblasti vid 18 lystopada 2022 roku u spravi № 216/5053/22. (2022) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107411083>. [in Ukrainian].

24. Vyroky Industrialnoho raionnoho sudu m. Dnipropetrovska vid 09 hrudnia 2023 roku u sprav № 202/12713/23№ 1-kp/202/1069/2023. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115736489>. [in Ukrainian].

25. Ekspertyza video-, zvukozapysu. Osnovni zavdannia ekspertyzy video-, zvukozapysu ta perelik vyrishuvanykh pytan. (N. d.) N. p. URL : <https://www.hniise.gov.ua/13975-ekspertiza-vdeo-zvukozapysu.html>. [in Ukrainian].

26. Vyroky Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 09 chervnia 2023 roku u spravi № 953/1780/23/ *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111429532>[in Ukrainian].

27. Vyroky Bilhorod-Dnistrovskoho miskraionnoho sudu Odeskoi oblasti vid 06 lystopada 2023 roku u spravi № 487/3346/22. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114704852>. [in Ukrainian].

28. Vyroky Zavodskoho raionnoho sudu m. Mykolaieva vid 09.06.2023 roku u spravi № 487/3346/22. (2023) *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions*. N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111418304>. [in Ukrainian].

29. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia sudovo-psykhiatrychnoi ekspertyzy: nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy vid 08.05.2018 r. № 865. (2018) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18#Text>. [in Ukrainian].

30. Kovalenko, A. V. (2020) Vysnovok spetsialista yak nove protsesualne dzherelo dokaziv u kryminalnomu provadzhenni (problemy ta perspektyvy). *Aktualni pytannia rozvytku prava ta zakonodavstva: naukovy diskusii : materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Lviv, 18-19 hrudnia 2020 r. - Current issues of the development of law and legislation: scientific discussions: materials of the international scientific and practical conference, Lviv, December 18-19, part. 2, 187-190. Lviv : Zakhidnoukrainska orhanizatsiia «Tsentr pravnychykh initsiatyv»*. [in Ukrainian].

31. Bondar, V. S. (2021) Pytannia vdoskonalennia kryminalnogo protsesualnogo zakonodavstva ta pravozastosovnoi praktyky (vysnovok spetsialista). *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka - Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko, issue 4 (96), 78-96. DOI : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.96.78-96>*. [in Ukrainian].

32. Luk'ianchikov, Ye. D., Luk'ianchikov, B. Ye., Mykytenko, O. B. (2023) Vysnovok spetsialista v informatsiinomu zabezpechenni kryminalnogo provadzhennia. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka - Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko, issue 1 (101), 131-141. DOI : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.101.131-141>*[in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.02.2024

Kovalenko V., Candidate of legal sciences, Professor, Leading researcher at Scientific and research laboratory of problematic issues of police activity at Luhansk Educational and Scientific Institute named after E. Didorenko of Donetsk State University of Internal Affairs (Kropyvnytskyi, Ukraine)

THE USE OF FORENSIC EXPERTISE DURING THE INVESTIGATION OF COLLABORATIVE ACTIVITIES (BASED ON JUDICIAL AND INVESTIGATIVE PRACTICE MATERIALS)

The article is dedicated to exploring the use of forensic expertise during the investigation of collaborative activities.

According to the results of the study of 150 judgments of national courts rendered in 2022-2023 in criminal cases involving offenses defined by Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, it was found that forensic expertise was appointed in 118 cases (78,7%). In 32 cases (21,3%), forensic expertise likely was not appointed. In 10 proceedings 2 forensic expertises were conducted, and in 2 proceedings 3 were conducted. In three (2%) of the cases examined, courts took into account the conclusions of specialists (during the judicial examination regarding criminal offenses defined by Part 1 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine).

Based on the conducted empirical research, it was found that the typical forensic examinations appointed during the investigation of collaborative activities are as follows: forensic semantic-textual (27,3%, 41 criminal proceedings), forensic handwriting (22,7%, 34 criminal proceedings), forensic portrait (17,3%, 26 criminal proceedings), forensic examination of computer equipment and software (12%, 18 criminal proceedings), forensic examination of video and audio recordings (2%, 3 criminal proceedings), forensic phototechnical (1,3%, 2 criminal

proceedings), transport and commodity examination (1,3%, 2 criminal proceedings), forensic psychological (1,3%, 2 criminal proceedings), forensic psychiatric (0,7%, one criminal proceeding).

It is emphasized that in certain cases, depending on the circumstances of the specific criminal proceedings, other types of forensic examinations may be appointed during the investigation of manifestations of collaborative activity, including forensic technical examination of documents, forensic handwriting analysis, and forensic product examination. Situational circumstances may also warrant the appointment of other forensic examinations (such as fingerprint examination, trace analysis, molecular genetics, etc.).

Typical lists of questions to be addressed to experts are formulated, and recommendations are provided for preparing materials to be submitted to the expert.

It is noted that during the preparation of objects for examination and samples for comparative analysis, as well as in formulating questions for the expert and determining the expert institutions or experts who can conduct a particular examination, it is advisable for the investigator (interrogator) to seek the assistance of a relevant specialist.

Keywords: collaborative activity, pre-trial investigation, criminal proceedings, forensic examination, samples for examination, expert, specialist.

DOI: 10.33766/2786-9156.105.317-327

УДК: 343.98 (477)

*Коваленко О. О., аспірантка Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства
юстиції України (м. Харків, Україна)*

e-mail: oksana_kovalenko7@meta.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-6757-636X>

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА В ПІДГОТОВЦІ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

Статтю присвячено тактичним рекомендаціям залучення та використання консультативної допомоги спеціаліста на етапі підготовки до проведення обшуку, зокрема під час його планування. Також висвітлено деякі проблемні моменти, що виникають на робочому етапі проведення обшуку. Наголошено, що за своїм сутнісним характером діяльність спеціаліста в плануванні обшуку є аналітично-прогностичною, адже вимагає від нього оцінювання вагової кількості обставин і чинників, а на підставі цього – надання консультативно-довідкової допомоги стороні обвинувачення з приводу запитань, вирішення яких потребує спеціальних знань.

Обґрунтовано, що за наявності достатніх підстав залучення до обшуку спеціаліста, який є працівником державної установи, підприємства, організації та ін., тактично раціональнішим є ініціювання такої потреби перед слідчим суддею, зокрема шляхом викладення відповідних аргументів у тексті клопотання про проведення обшуку. Наголошено, що це позитивно позначиться на строках виконання ухвали про проведення обшуку, а також забезпечить обов'язковість її виконання відповідними установами.